

18. gadsimta gravīru grāmata – apgaismības laikmeta sabiedrības pasaules izziņas avots

Inga Vigdorčika, Jānis Būmanis

Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs, Latvija

Ievads. Paplašinoties kolonizācijai jaunatklātajās zemēs, 18. gadsimtā Eiropas augstākajā sabiedrībā pieauga interese par dažādu dabas fenomenu pastāvēšanu. Turīgu cilvēku vidū prestiži bija veidot dabas retumu kolekcijas, t. s. kuriozitāšu kabinetus. Šo kolekciju īpašos retumus aprakstīja, zīmēja, gleznoja, gravēja un publicēja dažādos zinātniskos un populāros izdevumos. Daudzi aristokrāti un bagāti cilvēki pasūtīja māksliniekiem arī retu augu zīmējumus un gleznojumus, kuri bieži tika publicēti īpašās grāmatās, kuras sauc par floriālījām. Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja krājumā atrodas gravīru grāmata ar šādu retumu gravīrām bez norādēm par autoru vai izdevēju.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Darba mērķis ir senas gravīru grāmatas izpēte, autora un izdevēja noteikšana. Metode – vēsturiski salīdzinoša.

Rezultāti. Pēc gravīru grāmatas izpētes tika konstatēts, ka muzeja krājumā nonākusī grāmata ir Pjēra Jozefa Buchoza (*Pierre Joseph Buc'hoz*) 18. gadsimta beigās izdotā darba *Première (-Seconde) centurie de planches enluminées et non enluminées, représentant au naturel ce qui se trouve de plus intéressant et de plus curieux parmi les animaux, les végétaux et les minéraux, pour servir d'intelligence à l'Histoire générale des trois règnes de la nature* nekolorēts, nepilnīgs izdevums. Grāmata tiek uzskatīta par retumu. Pjērs Jozefs Buhozs (1731– 1807), franču mediķis un naturālists, bija ļoti ražīgs 18. gadsimta otrās puses dabas vēstures izpētei veltītu darbu autors un izdevējs. Savos darbos viņš bieži izmantojis objektus no ievērojamām kuriozitāšu kolekcijām vai jau iepriekš izdotiem darbiem, tāpēc nereti dēvēts par kompilatoru. Īpaša Buchoza aizraušanās bija botānika. Pēc Buchoza augu zīmējumiem 18. gadsimtā izdota Ķīnas un Eiropas dārzos kultivētu ārstniecības augu kolorēta gravīru grāmata.

Savā darbā *Première (-Seconde) centurie de planches enluminées et non enluminées...* Buchozs publicējis gravīras, kuras atspoguļo trīs dabas valstu – dzīvnieku, augu un minerālu – interesantākos un kuriozākos eksemplārus. Dzīvnieku valsti reprezentē 80 gravīras, augu un minerālu valstis – pa 60 no katras, kopā 200 gravīras, kas sadalītas divos sējumos pa simts, un sīkāk dekādēs (*decades*) – pa desmit. Muzeja eksemplārā ir 137 gravīras no 200, trūkst 63, nav arī titullapas un paskaidrojošo tekstu, kas tika ievietoti aiz katras dabas valsti reprezentējošās dekādes un ir apskatāmi digitalizētajā Francijas Nacionālās bibliotēkas 1778. gadā izdotajā eksemplārā.

Dzīvnieku un minerālu attēliem paraugi ir ņemti gan no paša Buchoza kolekcijas, gan no dažādiem tā laika pazīstamiem kuriozitāšu kabinetiem, piemēram, Favana, Edvarda, Faijoles, Mērijas Merianas u. c., kā arī no jau izdotiem citu autoru darbiem. Augu valsti pārstāvētie augi, domājams, ir paša Buchoza zīmēti, ar atzīmi – gleznoti Ķīnā; paskaidrojumos Buchozs atzīmējis, ka šos augus kultivēt Ķīnas dārzos un tie tiek izmantoti ārstniecībā. Sava darba tapšanā Buchozs piesaistījis tā laika izcilos zīmētājus un gravētājus, piemēram, Žaku de Favanu, Bakoiju, Desmolinu u. c. Šis darbs tika izdots pakāpeniski, atsevišķās burtnīcās ik pa trīs mēnešiem.

Secinājumi. Noskaidrojot gravīru grāmatas autoru un izdevēju, muzejs ir ieguvis iespēju pilnvērtīgi reprezentēt retu izdevumu muzeja ekspozīcijā, papildināt to ar trūkstošo informāciju un izmantot to interesentu iepazīstināšanai ar 18. gadsimta sabiedrības pasaules izziņas tradīcijām.